

9. ทฤษฎีจิตนิเวศวิทยา (Ecological Psychology Theory)

9.1 แนวคิด นักจิตนิเวศวิทยาจะมุ่งประเด็นในคำถามว่า ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมคืออะไร เป็นประการใดบ้าง (Patton, 1990; นิสิต ชูโต, 2546)

โรเจอร์ บาร์คเกอร์ (Roger Barker, 1968) และ เฮอริเบิร์ต ไรท์ (Herbert Write, 1967) เป็นผู้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากข้อมูลสนาม บาร์คเกอร์และไรท์ ได้แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมในเชิงฟังก์ชันที่สัมพันธ์กันและกันโดยเผื่อ (ไม่ใช่สังเกตแบบมีส่วนร่วม) กระแสพฤติกรรมของมนุษย์ แล้ววิเคราะห์เป้าหมายของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้กระทำกับและกระทำต่อสิ่งแวดล้อม โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ แยกแยะแต่ละส่วนแล้วเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายต่าง ๆ ที่มนุษย์ตั้งใจทำโดยคิดคะเนไว้ล่วงหน้ามาก่อนแล้ว ในการศึกษาครั้งแรก ๆ บาร์คเกอร์ และไรท์ ได้ใช้บุคคลเป็นหน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) ต่อมา บาร์คเกอร์และชอคเคน (Barker, and Schoggen, 1973) ได้ใช้ชุมชนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ และใช้วิธีการจิตนิเวศวิทยาศึกษาชีวิตในชุมชน อันเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการประเมินโครงการพัฒนาชุมชนการพัฒนาองค์กร โดยโครงการเหล่านั้นได้มีการวางวัตถุประสงค์ไว้ล่วงหน้าก่อนอย่างชัดเจน (นิสิต ชูโต, 2545) และมีการกำหนดและวางขอบเขตพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้สถานที่ วัตถุ และเวลา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิ่งแวดล้อม วิธีการดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในโครงการจัดการกับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของมนุษย์

จิตนิเวศวิทยามีข้อสันนิษฐานว่า 1) พฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีด้านมุมที่เป็นอัตวิสัยที่สามารถพิจารณาตรวจสอบได้ในรูปของเป้าหมายของพฤติกรรมที่บุคคลกระทำ 2) สิ่งแวดล้อมก็มีด้านมุมของอัตวิสัยด้วยเช่นกันโดยในประเด็นของสิ่งแวดล้อมที่มีคุณลักษณะอัตวิสัยนี้ สามารถวิเคราะห์ได้จากการที่บุคคลมีปฏิกริยาทางอารมณ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวของเขา (กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุล, 2546)

จิตนิเวศวิทยายังมีศูนย์รวมความสนใจที่การพรรณนารายละเอียดองค์ประกอบที่เป็นสิ่งแวดล้อมของกลุ่ม พฤติกรรม สถานที่ สิ่งของ และกาลเวลา แนวคิดจิตนิเวศวิทยา

จึงเป็นประโยชน์ในการช่วยให้เห็นความหลากหลายของสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนร่วมในโครงการ และสมาชิกขององค์กรแห่งใดแห่งหนึ่งได้ประสบมาโดยตรง ทำให้เป็นประโยชน์ยิ่งในโครงการที่จัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของมนุษย์ (กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุล, 2546; นิตา ชูโต, 2545)

9.2 วิธีการศึกษา วิธีการศึกษาของนักจิตนิเวศวิทยาในขั้นแรก จะเริ่มด้วยการให้รายละเอียดและคำอธิบายที่ได้จากการสังเกตสภาพการต่าง ๆ ของธรรมชาติอันเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วจะแปลงข้อมูลวิเคราะห์ให้เป็นเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงพฤติกรรมและเป้าหมายต่าง ๆ ก็จัดกระทำเช่นเดียวกัน คือ จะวิเคราะห์เป็นตัวเลขพร้อมทั้งทดสอบทางสถิติ กระบวนการดังกล่าวเป็นการแสดงถึงการแปลงข้อมูลเชิงคุณภาพให้กลายเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาชุมชนได้ประยุกต์มุมมองทางจิตนิเวศวิทยา ในเรื่องความสัมพันธ์ของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเชื่อมโยงไปยังมุมมองในแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนและความจำเป็นที่ต้องใช้ทฤษฎีทางสหสาขาวิชา ในการศึกษา เพื่อการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และสังคม อันอาจจะเชื่อมโยงไปสู่มุมมองของทฤษฎีระบบที่กล่าวมาแล้ว เป็นต้น (นิตา ชูโต, 2545)

และหน่วยในการวิเคราะห์ของจิตนิเวศวิทยา โดยหลัก ๆ แล้วมักจะเป็นการวิเคราะห์ไปที่ปัจเจกบุคคลเป็นรายไป ต่อมาก็ได้มีการประยุกต์ไปใช้อธิบายชุมชน หรือ "คุณภาพของชีวิตชุมชน" ด้วย จิตนิเวศวิทยายังมีฐานะเป็นการศึกษาประสบการณ์และพฤติกรรมของมนุษย์ในบริบทด้านกายภาพ การเมือง และจิตวิญญาณ เพื่อนำไปสู่การสร้าง ความยั่งยืนให้แก่โลก (Winter, 1995)

10. ทฤษฎีการตีความหมาย หรือศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics)

10.1 แนวคิดและความหมาย ทฤษฎีเกี่ยวกับการตีความหมายเป็นแนวคิดที่ให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักและมีความระมัดระวังในการตีความ แปลความหมาย สิ่งที่กำลังศึกษาคำถามสำคัญของแนวคิดนี้คือ สภาพการณ์อะไรที่ทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมและการแสดงออกนั้น ๆ จะหมายความว่าอะไรได้บ้าง (นิตา ชูโต, 2545) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะทำให้สามารถตีความหมายของการกระทำของมนุษย์ได้

คำว่า hermeneutics นั้นมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ซึ่งหมายถึงการตีความหมาย อันตรงกับชื่อเทพเจ้า hermes ในเทพนิยายกรีก ซึ่งเป็นเทพเจ้าของการสื่อสาร การตีความ และหนังสือ ความหมายเริ่มแรกจึงเป็นเรื่องของ ศิลปะและศาสตร์ของการตีความเรื่องราวใน เทววิทยา นิทานและหนังสือเกี่ยวกับศาสนา (นิตา ชูโต, 2545) คำว่า hermeneutics